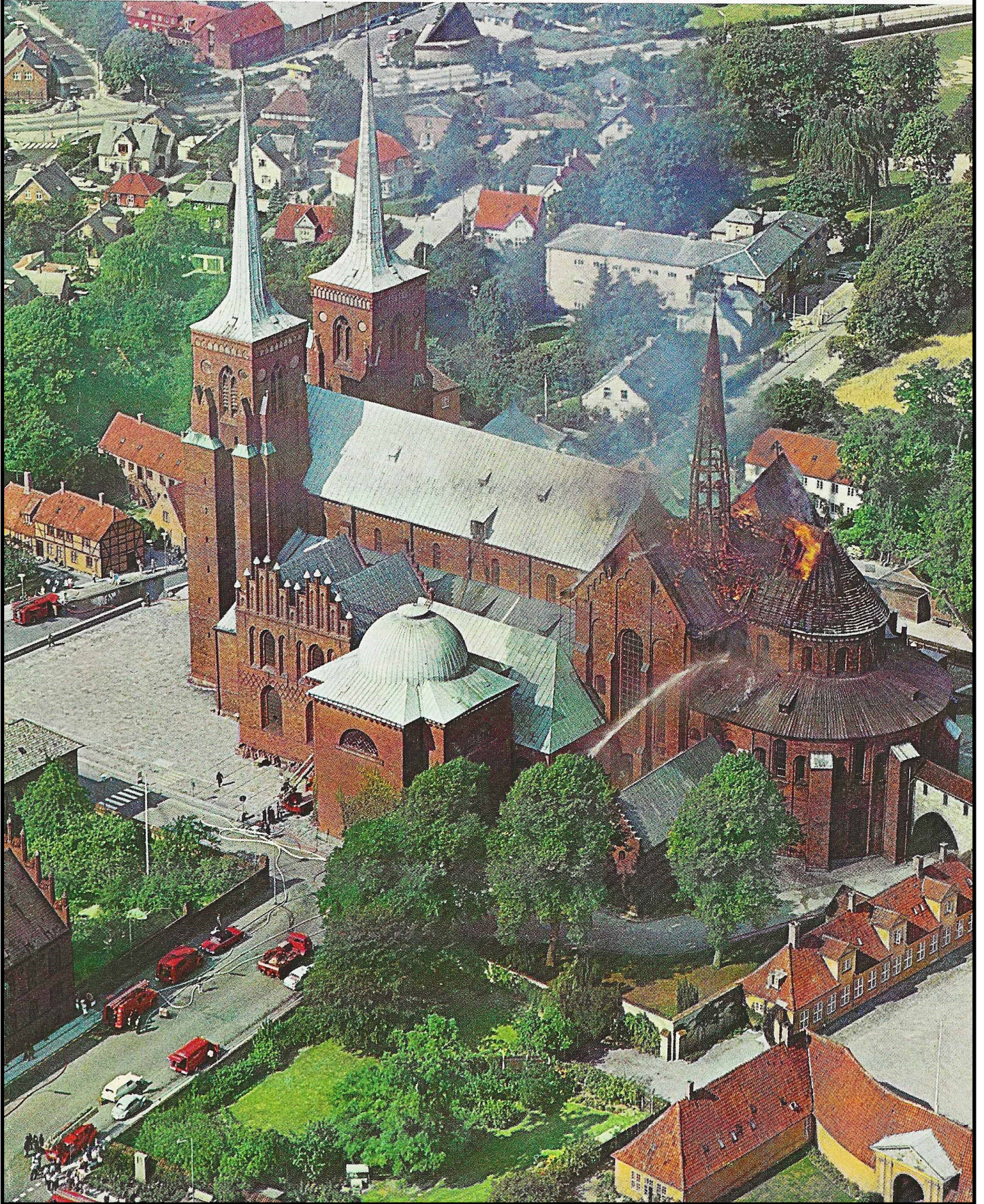

Jul i Roskilde

PETER FOERSOM:

I DEN GAMLE BYSMEDIE

Fotos: Asker Reib Telvad

Markedsdag i Roskilde et forår i begyndelsen af århundredet.

Henne ved muren omkring Det adelige Jomfrukloster er der trængsel som alle steder, hvor de handlende på denne dag har udstillet deres varer udendørs. I dette tilfælde er varerne hestevogne. Arbejdsvogne og køretøjer til stadsbrug. De er blevet til i vinterens løb i et godt samarbejde mellem karetmager, hjulmand, sadelmager, maler og smed. Nu stimler bønderne sammen om køretøjerne – vurderer og snakker priser. Bliver der handel ud af diskussionen, enes parterne som oftest om levering på halvvejen. Det vil sige, at sælgeren kører ud ad landevejen i den nye vogn og mødes cirka halvvejs – og der ligger næsten altid en kro – med køberen, som kommer agende i det gamle køretøj, der indgår i handelen.

Vi må straks præsentere fortælleren af dette tidsbillede: Smedemester Gotfred Vilhelm Olsen, Algade 55 i Roskilde. Sammen med sin broder, Kresten Ejler Olsen, indehaver af den gamle smedie, som de overtog efter deres far, smedemester Niels Christian Olsen, efter dennes død for snart en snes år siden.

Smedien er i søgelyset. Nationalmuseet har tændt projektøren for at efterlyse nogle af de få og endnu næsten intakte bysmedier, som er ved at forsvinde, og strålen er faldet på den gamle smedie i Algade. Det var en ung roskildenser med historisk sans, stud. merc. Asker Reib Telvad, der i det forløbne år blev klar over, at smedien i Algade må være en af de sidste igangværende købstadssmedier i Danmark, og han fik gjort Nationalmuseet opmærksom på denne kendsgerning.

Museet var interesseret, og der blev opnået bevilling til en grundig fotografering og opmåling, foretaget af mag. art. Lars Friis fra 3. afdeling. Og nu undersøges det, om der kan skaffes økonomisk baggrund for at bevare smedien, eventuelt flytte den, hvis udviklingen engang skulle kræve det.

Men endnu finder man heldigvis rigtige smedier i Roskilde, og N. Olsen og Sønnen er en af dem. Efterhånden bliver den desværre klemte inde mellem von Meyerens høje boligkompleks og det byggeri, der skal rejse sig på Foderstofforeningens tomt. Hyggeligt er der. I det lave to-etagers forhus – for mange, mange år siden lå værtshuset »Det kolde Ben« her – er der butik

og beboelse, og i bagbygningen ligger værkstedet, hvor man den dag i dag kan se rester af gamle egestolper – sikkert et levn helt tilbage fra klostertiden, for hvem skulle ellers have haft råd til at bruge så gedigent et materiale.

Vi kigger indenfor i smedien. I det sorte rums karakteristiske halvmørke slår den sursøde duft af jern og sod den besøgende imøde. Fra ambolten klinger den lifflige lyd, fremkaldt af hammerens arbejde – en klang, der i århundreder sammen med kirkeklokkernes har været dagligdagens lyd i byerne. Klang er det – ikke støj, som den, der nu overalt er ved at rive menneskers nerver i laser.

Smedien i Algade 55 arbejder selvsagt ikke efter de gammeldags metoder mere. Det er ikke læredrengen, som trækker i blæsebælgen for at holde essens kul glødende. De tider var forbi med elektricitetens indførelse. Det, der gør smedien interessant, er selve milieuet, og dertil, at der i brødrene Olsens værksted endnu findes noget af det værktøj og de maskiner, som tidligere anvendtes – og i et vist omfang stadig dagligt benyttes – således den vældige fjederhammer, hvis

Den gamle smedie i baghuset Algade 55. Billedet er taget i sommer.

Her ses Kresten Ejler Olsen og Gottfred Vilhelm Olsen udenfor smedien.

ambolt er monteret på en næsten metertyk egekævla, der er rammet ned i gulvet. Den aflaster en mand for det sveddrivende arbejde med at svinge den tunge hammer.

- Det har aldrig knebet med at holde varmen i en smedie, siger Gottfred Olsen, der er 68 år. Man bruger jo kræfterne og kroppen hele tiden. Nu stiller vi imidlertid en kakkellovn op på værkstedet om vinteren. Efter at maskinerne har overtaget en del af det manuelle arbejde er essens gløder ikke rigtigt nok i den allerkoldeste tid. Men dengang vi også skoede heste her - vi lagde vel en 5000 sko om året - da var det ikke nødvendigt at fyre. Selvom skoningen foregik delvis udenørs, så var udstrålingen af dyrets kropsvarme nok til at holde kulden væk fra fingre og hænder. Skulle man så tilmed mase med et uroligt dyr, ja, så kunne man sagtens holde varmen over det hele. Det var værst, når sådan en hest havde stået i bondens lune stald i længere tid uden at bestille noget. Så var der spræl i den. Men havde den været en tur i København og tilbage til Roskilde samme dag, hvad der ikke var ualmindeligt, så kunne den sandelig stå stille hos smeden.

Men nu er vi jo forlængst holdt op med at sko heste og at lægge beslag på »trætøj« - altså vognbeslag. Meget i vort håndværk har derved ændret sig - er blevet overflødig. Men derfor er der alligevel nok at gøre for smeden i dag. Vi var fem brødre hjemme, der alle blev smede, og det har ingen af os fortrudt. Vores far, smedemester Niels Christian Olsen, kom til Roskilde fra Vejleby i Hornsherred i 1897. Først arbejdede han i smedien, som lå i Algade 19, men efter nogle år flyttede han så her til Algade 55, hvor han etablerede sig, og hvor min bror Ejler, der nu er 73 år, og jeg kom i lære.

Interiør fra smedien ved vintertide. Kakkellovnen er stillet op for at lune lidt i de kolde måneder, når essens gløder ikke formår at holde kulden ude.

Dette billede er taget i smedjens gård under første verdenskrig. I midten bagved står smedemester Niels Christian Olsen, og foran ham fra venstre ses sønnerne Valdemar, Ejler, Gotfred og Peter.

Roskilde i begyndelsen af århundredet set med en smedemestersøns øjne? Ja, fritidsproblemer var der ingen af. Efter skoletid gik jeg med brød for Struers bageri, og ellers legede jeg med kammeraterne her – og dem var der nok af. Hele tre familier boede i forhuset, og der var vel en snes børn her i smedegården. Vor bedste legeplads var »Vænget« – der hvor Flødefabrikken lå. Der var plads nok at boltre sig på. Og så var der udflugterne nogle gange om året hjem til bedstemor og bedstefar, der var hjulmand i Vejleby derovre i det vestlige Hornsherred. At komme dertil var lidt mere kompliceret end nutildags. Der var flere muligheder. Vi kunne tage med dampskibet »Hornsherred« fra Roskilde til Gershøj eller Selsø Møllekrog, hvor der var landingssteder. Vi kunne også trave ud på Bognæs og derfra tage færgébåden over til Gershøj. Man var skoede færgemanden ved at hejse en træpil på en stolpe, kan jeg huske. Og så var der jo endelig muligheden for at køre med diligencen – eller postvognen hed den vel – til Skibby. Når vi var fremme ved en af disse trafikale endestationer, havde vi dog stadigvæk over tre mil at gå til Vejleby – men det skete da, at man fik kørelejlighed også dengang.

Problemfyldt var tiden – som altid. Den første verdenskrig gik jo heller ikke ubemærket hen over det fre-

delige Roskilde. Men mindre lokale spørgsmål blev da også dengang heftigt debatteret. Jeg husker to hestehandlere, som stod her udenfor smedjen og beklagede sig over forretningsgangen i et af byens værtshuse. En »sort« kostede 12 øre – men tænk, tjeneren tog kaffekanden med ud og lod kun brændevinen eller cognac'en stå på bordet til fri afbenyttelse. Ville man have en kop kaffe til, kostede det 12 øre ekstra – skandaløst.

Og så var der de evige anker over kommunens sne-rydning. Hvad skulle det til –? at kaste sne, så bønderne ikke kunne køre gennem gaderne i deres kaner til forretningerne. Hvilken nævenyttighed at hakke sneen op, så mederne skurede hen over brolægningen. Hvordan er det nu? Lige omvendt. Ingen kaner og folk klager over, at sneen bliver liggende for længe.

Sådan er tiderne skiftet – egentligt utroligt, hvad udviklingen har medført, også inden for smedefaget. Når man har lagt skødeskind og svejsebriller og træder ud af den gamle smedie efter endt arbejdsdag, kan man jo give sig stunder til at filosofere.

Konklusionen? Min broder og jeg føler os bestemt ikke som museumsgenstande.